

ENDBRIGHT RAPPORTEN

2022

NÄR LUST BLIR TILL NÖD

Det nya svenska folkhemmet

Endbrihtrapporten är en oberoende och politiskt obunden årlig rapport och kartläggning om skilsmässa och separation i Sverige idag. Rapporten är ett inlägg i diskussionen om synen på skilsmässor och separationer och syftar till att identifiera problemställningar och driva debatt. Endbrihtrapporten gör inte anspråk på att täcka all den forskning som idag finns att tillgå nationellt och internationellt.

Endbrihtrapporten 2022 publiceras av Endbright, Sveriges första Divorce Planning-tjänst.

Författare:

Charlotte Ljung

Cecilia Gustafsson

Hanna Elfvin

© Endbright 2022

www.endbright.se

Kontakt: hello@endbright.se

Innehåll

4 EXECUTIVE SUMMARY

6 FÖRORD

7 VAL 2022

13 SKILSMÄSSAN & ARBETSPLATSEN

17 BARN, VÅRDNAD & UMGÄNGE

21 OMVÄRLD & TRENDER

25 FAKTA OM SVERIGE

26 BEGREPP & ORGANISATIONER

27 KÄLLOR

Executive Summary

ENDBRIGHTRAPPORTEN BELYSER FYRA OMRÅDEN

Skilsmässan i politiken

Skilsmässa och separation har fått större utrymme i den svenska politiska debatten och ett flertal partier har frågor om skilsmässa och separation på agendan. Den stora vattendelaren går mellan de partier som vill bevara kärnfamiljen och de som vill anpassa samhälle och system för nya familjekonstellationer.

Den ekonomiska ojämställdheten mellan könen blir tydlig i en skilsmässa, och kvinnor blir ofta den ekonomiskt förfördelade parten på grund av lägre livsinkomst och ojämnt uttag av föräldraförsäkringen. Det senare lyfts bland annat av Socialdemokraterna som en fortsatt viktig jämställdhetsfråga.

Pensionerna är ett annat exempel på en viktig fråga i samband med skilsmässa och separation. Liberalerna har lagt fram förslag om att en större del av pensionerna ska ingå i bodelningen, för att minska den ekonomiska ojämställdheten efter en skilsmässa. Att ekonomin inte ska vara ett hinder för att kunna skilja sig menar även Centerkvinnorna. De föreslår bland annat ett så kallat frigörelsestöd för de kvinnor som av ekonomiska skäl inte kan skilja sig.

Bland de partier som snarare vill stärka kärnfamiljen finns Sverigedemokraterna, som bland annat föreslår gratis samtalsstöd för att undvika skilsmässa och rädsla för äktenskapet.

Flera partier arbetar för mer jämställda skilsmässor, bland annat föreslår Centerkvinnorna och Vänsterpartiet att man ska ta bort betänketiden, då det minskar individens frihet att själv bestämma över sitt äktenskap.

Skilsmässan i arbetslivet

När en skilsmässa inträffar blir konsekvensen ofta temporär psykisk ohälsa och betydande ekonomiska påfrestningar för individen. Detta påverkar även individens arbetsliv.

Risken för psykiatrisk diagnos, med sjukskrivning som följd, är särskilt stor vid en skilsmässa eller separation med hemmaboende barn. Redan två år innan en separation eller skilsmässa sker, ökar risken för sjukskrivning, och den minskar först efter fem år. Studier visar att produktivitetsförlusterna kostar upp mot 100 000 kr per sjukskrivningsfall för arbetsgivaren.

Trots detta finns mycket få åtgärder kring skilsmässa och separation från exempelvis arbetsgivarorganisationer, fackförbund, Försäkringskassan eller Arbetsmiljöverket. Tydliga insatser kan bidra till minskade sjukskrivningstal, förbättrad psykisk hälsa, ökad ekonomisk jämställdhet, och stärkt social hållbarhet.

Skilsmässan och barnen

Skilsmässa behöver inte innebära en negativ påverkan på barnet. Hälsoeffekterna på barnet kommer när föräldrarna inte lyckas samarbeta. Föräldrasamarbete är centralt för barnens välbefinnande. Ur det barnrättsliga perspektivet skall barnets bästa vara utgångspunkt i vilka beslut som tas kring barnets vårdnad, boende, umgänge och försörjning.

Som ett led i att stärka det barnrättsliga perspektivet i vårdnadstvister är det sedan den 1 januari 2022 krav på att ha haft ett informationssamtal hos kommunen för att kunna driva en vårdnadstvist.

Fler insatser behövs dock för att stärka barnens rätt, annars riskerar barnen att fortsatt vara förlorarna.

Skilsmässan i omvärlden

Den förändrade synen på äktenskap och skilsmässa är global och vi ser samma utmaningar internationellt som i Sverige kring exempelvis anpassning av lagar och socialförsäkringar för att möta nya familjekonstellationer.

Giftermål är inte längre ett måste för kvinnor att "klara sig". Totalt sett har antalet giftermål minskat under de senaste decennierna, medan antalet skilsmässor ökat. I EU ökar antalet nyfödda till ogifta föräldrar, samtidigt som antalet nyfödda inom äktenskap minskar. Trenden understöds av en ökande kulturell individualisering, med digitaliseringen som en av drivkrafterna, där man går från en traditionell syn på familj och kön till en mer "individ-centrerad" uppfattning.

I flera länder ser man tydliga demografiska konsekvenser av det ökande antal skilsmässor i kombination med färre giftermål och minskat barnafödande. Detta får politiska följder, och i exempelvis Kina och Italien arbetar staten aktivt med åtgärder för att förändra situationen.

ENDBRIGHTS FEM UPPMANINGAR

Som ett resultat av Endbightrapporten 2022 presenteras här fem konkreta förslag på åtgärder. Uppmaningarna är riktade till Regering, Försäkringskassan, Skatteverket, Arbetsmiljöverket, samt arbetsgivarorganisationer & fackförbund.

1

Regeringen: Initiera fler forskningsprojekt för rätt åtgärder

Det finns stora kunskapsluckor kring hur skilsmässa och separation påverkar såväl individers hälsa, arbetsliv och familjeliv, som samhället i stort, exempelvis i form av kostnader för sjukskrivningar, risker för stagnation i jämställdhet och kvinnors utsatthet. Regeringen måste ta initiativ till fler forskningsprojekt, i samspel med akademi, näringsliv och offentlig sektor. Exempel på områden där forskning behövs:

- Vårdnadskonflikter och rättsförhållandet mellan barn och föräldrar.
- Psykisk ohälsa i direkt korrelation med skilsmässa och separation samt dess konsekvenser och kostnader för arbetsgivare och svenska staten.
- Psykosociala effekter och konsekvenser på arbetsplatsen i samband med skilsmässa och separation.
- Den ekonomiska utsattheten hos kvinnor i samband med skilsmässa och separation, inom områden som bostadsfrågor, pensionsfrågor och ekonomiskt oberoende i stort.

2

Försäkringskassan: Mer stöttning till arbetsgivare

Försäkringskassan behöver stärka sin hållning och kommunikation till arbetsgivare och arbetstagare som exponeras för skilsmässa eller separation. Ett konkret exempel är att Försäkringskassan ska befästa och tydliggöra att rehabiliteringsstöd kan användas även i de fall där medarbetare lider av psykisk ohälsa i samband med separation eller skilsmässa.

3

Skatteverket: Utvidga friskvårdsbidraget

Bättre förutsättningar för arbetsgivare behövs, såsom skatteavdrag för tjänster som hanterar konsekvenserna av skilsmässa och separation. Idag subventionerar Skatteverket andra personalvårdsförmåner och friskvård. Endbight uppmanar Skatteverket att utvidga friskvårdsbidraget för tjänster som ger samlat stöd inom juridik, ekonomi och välmående, som är väsentliga delar i hanteringen av en skilsmässa.

4

Arbetsmiljöverket: Fler kunskapsinsatser och råd

Arbetsmiljöverket behöver ytterligare bistå med kunskapsinsatser och kompletteringar till allmänna råd, såsom vägledning inom psykosociala arbets- och miljöfrågor med utgångspunkt i reglerna för systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM)¹.

5

Arbetsgivarorganisationer och fackförbund: Egen agenda

För att säkra nutida och framtida kompetensförsörjning, social hållbarhet och psykosocial hälsa på arbetsplatser måste frågor om skilsmässa och separation komma högre upp på agendan hos exempelvis Svenskt Näringsliv, TCO och andra fackförbund.

Förord

NÄR LUST BLIR TILL NÖD - VAR FINNS SAMHÄLLET?

Charlotte Ljung
VD & Grundare av Endbright

Charlotte Ljung är verksam inom svenskt näringsliv och agerar språkrör för frågor som rör skilsmässa och separation. Hon anlitas även som föreläsare. Efter sina egna erfarenheter av skilsmässa grundade Charlotte 2019 Endbright, en digital plattform som erbjuder tjänster och hjälp inför, under och efter ett uppbrott. Endbright arbetar för att skapa insikter kring skilsmässa och separation och driver en aktiv debatt inom området.

Tvåsamhetsnormen är under förändring och många söker sig till nya identiteter i dagens samhälle. Fram tills idag har vi behövt vara två för att överleva, för att fortplanta oss och för att ta oss fram praktiskt, ekonomiskt och socialt.

Men normer och maktbalanser inom relationer och kärlek förändras. Vi behöver inte längre, i ett fritt kulturellt och religiöst samhälle, gifta oss och kvinnor har ett allt starkare grepp om hävstången akademiskt, ekonomiskt och socialt. Vi skapar dessutom nya flockar. Bonusfamiljer, stjärnfamiljer, särbo, fambo² och kollektiv för singelföräldrar och andra forum växer fram. Kärnfamiljen - the nuclear family - har varit utmanande, i vissa fall katastrofal, för många och nu finner vi nya sätt att leva tillsammans.³

Många strukturer i samhället är uppbyggda och konstruerade kring kärnfamiljen och en tvåsamhet. Vad händer med de verktyg, den hjälp och det stöd som samhället ger oss när vi är solo? Skall vi se till ökad jämställdhet krävs, bland annat, att föräldraförsäkringen hänger med oavsett om den blir mer flexibel eller kvoterad.

Samma gäller kring hur ägande delas upp vid en skilsmässa eller separation, vem får vad av pensionsrätterna? Och när föräldrar slåss om vårdnad, vem har det reella - och med kunskap underbyggda - barnperspektivet?

Kunskapsglappen och luckor i regelverken blir alltmer uppenbara, något som denna rapport pekar på.

I år är det val i Sverige. Ovan är exempel frågor som nu, mer än någonsin, finns på den politiska agendan. De senaste två åren ses en ökning på motioner i riksdagen som hanterar konsekvenserna av skilsmässa eller separation. Inte en dag för sent, men där finns fortsatt mycket att lyfta.

För att de företag, som förstår framtidens kompetensbehov och som månar om sin Employer Branding, skall kunna stå sig starka och verkligen kunna ta ett social hållbarhetsansvar, vore det klokt att blicka mot konsekvenserna som kommer ur den uppluckrade tvåsamheten. Kostnaden i sjukskrivningar för företag och stat är monumentala i produktivitet och pengar.

För till syvende och sist handlar det om social hållbarhet. Den gröna omställningen mot en hållbar värld är i gång och vi ser en ny annalkande grön våg, nu är det dags att se till hur humankapitalet och dess välmående och prestationsförmåga. För både stora och små. Med en så fundamental livsförändring och de konsekvenser som en skilsmässa eller separation innebär bör detta inte underskattas.

Charlotte Ljung
VD & grundare av Endbright

Val 2022

I korthet

Skilsmässa och separation har under senare år fått ett större utrymme i den svenska politiska debatten. Rapporten tar upp olika områden där partierna driver frågor.

Det fristående kvinnoförbundet **Centerkvinnorna** presenterar en rad förslag på åtgärder, bland annat att man ska ta bort betänketiden, då detta inskränker individens frihet att själv bestämma över sitt äktenskap, samt att maktförhållandet i ett redan destruktivt äktenskap kan fortgå.

Centerkvinnorna menar även att ekonomi inte ska vara ett hinder för att kunna skilja sig. Därför föreslår man även att kostnaden för ansökan om skilsmässa slopas, samt att man inför ett frigörelsestöd för de kvinnor som inte kan skilja sig av ekonomiska skäl.

Även **Vänsterpartiet** vill ta bort betänketiden med bakgrund i att kvinnor som utsätts för våld i hemmet tvingas stanna kvar i en våldsutsatt relation. Vänsterpartiet menar också att betänketiden egentligen endast har ett syfte: att till varje pris bevara kärnfamiljen.

Liberalerna föreslår att en större del av pensionerna ska ingå i bodelningen för att på så sätt öka den ekonomiska jämställdheten efter en skilsmässa.

Socialdemokraterna med fler partier föreslår att reglerna kring föräldraförsäkringen reformeras för att öka jämställd-

heten i ekonomi och föräldraskap. Fortsatt ojämställdhet i dessa frågor leder till ojämställda livsinkomster, konsekvenser för kvinnors hälsa och i förlängningen högre sjukskrivningstal och lägre pensioner.

Sverigedemokraterna vill med bakgrund i det lidande vuxna och barn går genom vid en skilsmässa ge kostnadsfri tillgång till par- och familjerådgivning för att på så sätt undvika förhastade skilsmässor.

Den ekonomiska ojämställdheten har betydande effekter på skilsmässan och separationens utfall. Något som även får konsekvenser i möjligheten att skaffa en ny bostad.

I en kartläggning av SBAB kunde man slå fast att särskilt kvinnor hade sämre förutsättningar på bostadsmarknaden i samband med en separation.

I en rapport från Ownershift påvisas att könsskillnaderna i ägandet i genomsnitt ökar med 350% efter skilsmässa. Även stiftelsen Allbright visar i sin senaste rapport att det finns stora risker och konsekvenser som svenskt näringsliv går till mötes om inte bristen på jämställdhet och mångfald hanteras i tid.

Forskning visar även på att kvinnor som avancerar inom politiken eller näringslivet löper ökad risk för skilsmässa.

VAL 2022: I SKUGGAN AV ETT KRIG

Blandat med vård, skola och migration, och i skuggan av en pandemi och med det ökade krigshotet, finns även frågor kring skilsmässa och separation.

Två aktuella frågor som berör individer i skilsmässa eller separation är pensionsfrågan och bostadsfrågan.

De flesta partierna menar också att en reform av föräldraförsäkringen behövs, för att ta höjd för nya familjekonstellationer. Begreppet stjärnfamilj⁴, ett begrepp för alla typer av familjekonstellationer som inte nödvändigtvis utgår från biologiska förutsättningar, grundades 2009 som en motreaktion till den tidens social politiska debatt driven av Kristdemokraterna. Därutöver finns det också fortsatt stora skillnader i

JA!

49%

TYCKER ATT DERAS EKONOMISKA SITUATION ÄR SÄMRE NU ÄN FÖRE SKILSMÄSSAN/SEPARATIONEN.

Källa: Endbright enkät 2022

jämställdheten mellan könen, särskilt när det gäller de ekonomiska förutsättningarna i samband med skilsmässa.

Ekonomisk jämställdhet & föräldraförsäkringen

Trots möjligheten att dela lika på föräldraledigheten är det få föräldrapar som gör det. Under 2020 tog kvinnor ut 68,7% av dagarna med föräldrapenning och vård av sjukt barn. Män tog ut 31,3% av dagarna. Det är en ökning med 0,4 procentenheter jämfört med 2019 där man konstaterar att pappors uttag fortsätter att öka, men i långsammare takt. Inte sedan 2007 har pappornas andel av uttaget ökat så lite och utvecklingen mot en mer jämställd fördelning håller på att bromsas in.⁵

För att skynda på utvecklingen mot ökad ekonomisk jämställdhet behöver reglerna kring föräldraförsäkringen reformeras menar många partier, däribland

Mycket av problematiken och ojämställdheten i samband med skilsmässa och separation bottnar i ett icke-jämställt samhälle i stort.

Socialdemokraterna, så att de tydligt signalerar att målet är jämställt föräldraskap. Ett ojämställt uttag av föräldraförsäkringen och bestående ojämställdhet i familjelivet speglas i ojämställda livsinkomster, kvinnors hälsa och som konsekvens högre sjukskrivningstal och lägre pensioner skriver Socialdemokraterna i underlag från sin kongress 2021.⁶

Mycket av problematiken och ojämställdheten i samband med skilsmässa och separation bottnar i ett icke-jämställt samhälle i stort, där även föräldraförsäkringen, med större reformer 1995, 2002 respektive 2016⁷, är baserad på gamla normer och förlegade könsroller.

Den ojämna fördelningen av föräldraledighet är en viktig förklaring till dagens inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Men normer är trögrörliga, så för att nå snabbare förändring behövs reformer så att föräldraförsäkringens regelverk tydligare signalerar att målet är jämställt föräldraskap. Reformen som minskar möjligheten att "välja" en ojämna fördelning av föräldraledigheten behövs för att skynda på utvecklingen mot ökad jämställdhet menar TCO.⁸

Jämställdhet i näringsliv och ägande

Allbright, en politiskt obunden och icke-vinstdrivande stiftelse som arbetar för jämställdhet och mångfald på ledande positioner i näringslivet påtalar i sin senaste rapport riskerna och konsekvenserna som svenskt näringsliv går tillmötes om inte bristen på jämställdhet och mångfald hanteras i tid. Sverige halkar även efter i allt högre utsträckning i internationella mätningar vad gäller representation i styrelser och VD-poster.⁹

I hela näringslivets hierarki råder fortfarande alltför stora skillnader. Enligt SCB har endast 4 av de 30 största yrkena i Sverige har en jämn könsfördelning, det vill säga 40-60% kvinnor och 40-60% män.¹⁰ Å andra sidan finns det även forskning som visar på att kvinnor som avancerar inom politiken eller näringslivet löper ökad risk för skilsmässa.¹¹

Kvinnligt ägande är en av lösningarna för ökad jämställdhet. Tanquesmedjan Ownershift syftar till att sprida kunskap om kvinnors ägande. I sin fjärde

I ett äktenskap där den ena parten haft lägre lön och tagit större ansvar för familjen är pensionerna många gånger en aktuell fråga i bodelningen.

rapport "Ägande i nöd och lust" har de tittat närmare på kvinnors ägande före, under och efter en kärleksrelation, med fokus på äktenskap. Resultaten visar att könsskillnaderna i genomsnitt ökar med 350% efter skilsmässa, vilket i praktiken skulle kunna motsvara värdet av ett torp. Oavsett om kvinnor äger mer, mindre eller lika mycket som män minskar deras ägande av fastigheter i genomsnitt i förhållande till män efter skilsmässa. I relationer där båda makarna äger lika mycket under äktenskapet äger mannen i genomsnitt 68% mer än kvinnan efter skilsmässan, vilket motsvarar 48 år av barnbidrag.¹²

Pensionsfrågan

En av många viktiga frågor för frångskilda är pensionerna. I ett äktenskap där den ena parten haft lägre lön och tagit större ansvar för familjen är pensionerna många gånger en aktuell fråga i bodelningen. Allmän

pension eller pension som sparats genom pensionsavtal med arbetsgivaren, tjänstepension, ingår idag som regel inte i bodelningen.¹³

Det innebär att den som arbetat deltid och haft lägre lön under äktenskapet har mindre pensionstillgångar vid skilsmässa. Tjänstepensionens utformning kan skilja sig vilket kan vara avgörande för om den ska ingå i bodelningen eller inte. Om tjänstepensionen ägs av arbetsgivaren ska den inte ingå i bodelning. Däremot kan pensionen enligt tjänsteavtalet vara utformad på ett sådant sätt att den ger en make rätt att förfoga över den och i ett sådant fall ska den ingå i bodelningen. Vid privatägda pensionsförsäkringar och individuellt pensionssparande är huvudregeln att dessa ska ingå i bodelning.

Den så kallade "Pensionsgruppen", som består av representanter från Socialdemokraterna, Moderater-

**Kvinnors pension
är i genomsnitt
27% lägre än
mäns.**

na, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna, driver projekt så som jämställda pensioner med utgångspunkt i att få bukt på pensionsskillnaderna mellan män och kvinnor.¹⁴

Man har utifrån detta lagt en handlingsplan där man utgår från att pensionerna är en reflektion av arbetslivet var man ser fortsatta löneskillnader mellan män och kvinnor. Fler kvinnor arbetar också deltid, med högre sjukfrånvaro och inte minst större ansvar för familjen. Detta resulterar i lägre löner och sämre pensioner.¹⁵ Idag är kvinnors pension i genomsnitt 27% lägre än mäns om man räknar in både den allmänna pensionen och tjänstepensionen.¹⁶

Liberalerna föreslår att låta en större del av pensionerna ingå i giftorättsgodset som ska delas på vid skilsmässa via bodelningen. Denna reform föreslås ske inom ramen för pensionsöverenskommelsen och tillsammans med de fem partier som står bakom det svenska pensionssystemet.¹⁷

Sammanhängande med ett icke-jämställt samhälle är att antalet kvinnor som är fattigpensionärer är procentuellt sett fler än männen att ensamstående och att äldre kvinnor löper störst risk att hamna under inkomstgränsen.¹⁸ Samtidigt ser vi att så kallade "Grey divorces", vilket innebär att man skiljer sig senare i livet, ökar¹⁹ och pension blir i dessa sammanhang högst relevant. Frågan är tämligen utforskad i Sverige och just nu sker ett forskningsprojekt vid Stockholms universitet med syfte att studera erfarenheten av att skilja sig och vara skild på äldre dar. En central frågeställning i projektet är också att kartlägga vilka skillnader finns mellan "hans" och "hennes" skilsmässa.

Bostadspolitiken – förhindrar separationer?

Aftonbladets ledarskribent Daniel Suhonen menar att "Jämställdheten krossas av en bristande bostadspolitik [och att] bostadspolitiken sätter käppar i hjulet för allas frihet" när personer som vill separera hindras av svårigheten att hitta en ny bostad.²⁰

SBAB presenterade 2020 sin andra kartläggning av möjligheten att köpa sin bostad i samband med en separation. Undersökningen baserades på personer som är mellan 40-44 år och har två barn i åldern fem och sju år, där man som vårdnadshavare hade gemensam vårdnad.

I denna kartläggning kunde man slå fast att särskilt kvinnor hade sämre förutsättningar på bostadsmarknaden i samband med en separation.²¹

Utan ett tidigt inträde på bostadsmarknaden, vilket i sig är tufft rent ekonomiskt för många unga idag, så utgör dagens bostadsmarknad en att större utmaning för många som skiljer sig eller separerar. Än mer som

Den reglerade bostadsmarknaden tvingar par att bo kvar tillsammans - trots att de vill separera.

kvinnor. Allmän bostadsbrist, krav på allt högre insatser, tuffare amorteringskrav och en stundande höjning av räntorna gör bostadsmarknaden otacksam för många där den reglerade bostadsmarknaden får par att bo kvar fast de vill separera.²²

Fenomenet "Birdnesting" (se även sidan 23 i rapporten) menas även till viss del vara sprunget av alltmer utmanande bostadsförutsättningar, där man istället väljer att bo kvar i ursprungsbostaden och föräldrar samsas om att växelvis flytta in och ut ur "boet".²³

Barnkonventionen, kultur & religion

I samband med att barnkonventionen blev lag²⁴ har allt större fokus lagts på barnets bästa i samband med vilka beslut som tas kring barnets vårdnad, boende, umgänge (VBU-frågor) samt försörjning. Vidare, nämns senare i denna rapport initiativ från regeringen omnämnts och lagändringar gällande informationsamtal (se sidan 18).

I relation till den rådande och framtida politiska agendan så förefaller det finnas en allt starkare hållning hos de flesta riksdagspartier att fortsatt arbeta med och främja både barnperspektiv såväl som jämställdhetsperspektiv. I samband med migrationen har även kulturella aspekter och skillnader tvingats upp på agendan. Det kan röra sig om olika syn på äktenskapet inom vissa religioner och kulturer. Således även synen på skilsmässa eller separation.

I en del fall kringgår Sveriges lagar eller anses sekundära av sådana grupperingar. Ett exempel som nyligen nått justitieminister Morgans Johansson skrivbord är frågan kring skenäktenskap eller så kallade njutningsäktenskap²⁵ och skilsmässor som trots att de vunnit laga kraft enligt svensk lag, inte respekteras eller åtföljs.²⁶

Våld i nära relationer, en fråga som lyftes i Endbrightrapporten 2021²⁷, har även denna blivit högaktuell. För anmälda misshandelsbrott mot vuxna kvinnor

Färsk studie: Endast 4 av 10 kvinnor har råd att skilja sig.

Centerkvinnorna vill införa ett så kallat frigörelsestöd

2021 begicks brottet av en bekant person i 81 procent av fallen. Motsvarande siffra för vuxna män var 45 procent. Under 2020 konstaterades 17 fall av dödligt kvinnovåld där offer och förövare hade en parrelation.²⁸

Sedan den 1 januari 2019 är denna brottsstatistik indelad i fyra relationstyper: närstående genom parrelation, närstående genom släktskap/familj, annan slags relation samt obekant med offret. Att metodiken i att föra denna statistik lagts om visar på nödvändigheten av att kunna få fram mer exakt och relevant statistik för att kunna arbeta brottsförebyggande.²⁹

Familjerättsliga frågor

Lagen om betänketid vid skilsmässa kom till 1970 och syftar till att inte ta förhastade beslut om skilsmässa.

Vänsterpartiet vill ta bort betänketiden med bakgrund i att de kvinnor som utsätts för våld i hemmet tvingas stanna kvar i en relation där våldet kan fortgå. Vänsterpartiet menar att betänketiden egentligen enda syfte är att bevara kärnfamiljen till varje pris till trots att ett olyckligt äktenskap faktiskt är än mer destruktivt för både barn och vuxna än en skilsmässa. Genom betänketiden menar Vänsterpartiet vidare att man försvårar och förlänger anpassningsförmågan till den nya livssituationen.³⁰

Även Centerpartiets fristående kvinnoförbund, Centerkvinnorna, menar att det ska bli enklare att skilja sig. Centerkvinnorna ifrågasätter likt Vänsterpartiet betänketiden om sex månader. Man menar att staten eller den person som kräver betänketid därigenom får bestämmanderätt över äktenskapet, vilket i sig kan ge ringar på vattnet för ett destruktivt maktförhållande i ett äktenskap som önskas upplösas.

Man menar också att ekonomin inte skall vara ett hinder för att kunna skilja sig eller separera.³¹ Centerkvinnorna har bland annat föreslagit att ta bort avgiften om 900 kr för ansökan om äktenskapsskillnad hos tingsrätten. Detta då det kan sätta käppar i hjulet för att kunna skilja sig för personer med ansträngd ekonomi. Vidare menar Centerkvinnorna att försörjningsskyldigheten måste utredas. Försörjningsskyldigheten innebär att föräldrarna eller vårdnadshavare till barnet skall ansvara för barnets försörjning. Från

SLOPAD BETÄNKETID:

Kvinnor som utsätts för våld i hemmet tvingas stanna kvar i en relation där våldet kan fortgå, i och med bestämmelsen om sex månaders betänketid.

Centerkvinnornas håll menar man att man vill stoppa försörjningsplikten från och med då ansökan om äktenskapsskillnad har lämnats hos tingsrätten. Detta med anledning av det finns risk för ekonomiskt våld, en fråga som även den lyftes i Endbrightrapporten 2021³² till dess att skilsmässan gått igenom.

Centerkvinnorna önskar även en säkrare bodelningsprocess då denna kan bli både långdragen och kostsam, där det finns risk att den med sämre ekonomiska förutsättningar ofta blir förloraren. Genom att integrera en tidsbegränsning över bodelningsprocessen samt höja grundnivån för rättshjälp (stöd för rättskostnader som ges av Svenska staten³³) och att vite utgår om någon av parterna förhalar processen, menar Center-

kvinnorna att man kan bättre säkra bodelningsprocessen.

Med bakgrund i färsk forskning som visar att endast 4 av 10 kvinnor har råd att skilja sig, vill Centerkvinnorna även införa ett frigörelsestöd som ska sättas in för den som saknar eget kapital eller har en låg inkomst. Detta för att möjliggöra att kunna lämna äktenskapet för de kvinnor som lever i en utsatt situation.³⁴

Sverigedemokraterna å sin sida, anser att lidandet i samband med skilsmässa är stort för barn och vuxna, och man vill därför införa kostnadsfria samtal hos par- och familjerådgivningen, för att på så sätt minska antalet skilsmässor.³⁵

Val 2022 Partibarometer:

Vilka partier är aktiva inom frågor som berör skilsmässa och separation?³⁶

	Pensionsrättigheter ingå som giftorättsgods	Förändrad föräldraförsäkring*	Utredning av sambolagen**	Slopa betänketiden	Ta bort avgift för ansökan om äktenskapsskillnad	Tidsbegränsa bodelningsprocessen	Frigörelsestöd	Införa gratis samtalsterapi för att förebygga skilsmässa
V				X				
S		X	X			X	X	
MP								
C			X	X	X	X	X	
L	X		X					
M	X	X		X		X		
KD		X						
SD			X			X		X

* Olika åsikter i hur förändring ska ske: S vill ha kvoterad/icke-valbar föräldraförsäkring, medan M & KD vill ha flexibel/valbar föräldraförsäkring

** Gäller främst civilrättsliga åtgärder, som exempelvis införande av åldersgräns för samboskap, samt undvikande av förtryckande traditioner

Skilsmässan & Arbetsplatsen

I korthet

Vid en skilsmässa blir konsekvensen ofta temporär **psykisk ohälsa**, stora förändringar i livsstil och betydande ekonomiska påfrestningar. Risken för psykiatrisk diagnos ofta kopplat till depression, med sjukskrivning som påföljd, är särskilt stor vid en skilsmässa eller separation, inte minst med hemmaboende barn.

På uppdrag av regeringen genomförde Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) år 2018, en vetenskaplig kartläggning av förekomsten av social problematik kopplat till nedsatt arbetsförmåga och sjukskrivning. I denna rapport kom ISF fram till att skilsmässa och separation var den absolut **vanligaste allvarliga livshändelsen**.

I december 2020 hade 168 621 personer ett pågående sjukfall med försäkringskassans sjuk- eller rehabiliteringspenning. Av dessa var 64% kvinnor. 50% av dessa sjukfall berodde på psykiatrisk diagnos. Redan två år innan en separation eller skilsmässa sker, ökar risken för sjukskrivning. Risken minskar först fem år efter själva skilsmässan eller separationen.

I en studie från Linköping Universitet påvisas att produktivitetsförlusterna kostar upp mot **100 000 kr per sjukskrivningsfall** för arbetsgivaren, ej inräknat rehabiliteringskostnader, arbetsanpassning, samtalsterapi och kontakter som tas med andra hjälpende aktörer. Med medvetna hälsofräm-

jande åtgärder och utbildade arbetsledare minskar risken för sjukskrivningar och dess omkostnader för arbetsgivaren, menar forskarna från Linköpings Universitet.

Bra förmåner är generellt en avgörande faktor vid val av arbetsgivare. I nyligen gjorda undersökningar säger yngre medarbetare att tillgången till friskvård är den enskilt viktigaste förmånsfrågan.

Det borde vara en naturlig del av arbetsgivarens **sociala hållbarhetsarbete** att erbjuda stöd vid en skilsmässa och separation. Detta kräver dock gemensamma krafter från myndigheter, arbetsgivarorganisationer och fackförbund.

Med gemensamma krafter är arbetsgivarens möjligheter att tillgodose sina medarbetares behov vid en skilsmässa eller separation större. Något som i förlängningen också innebär en vinst den svenska **kompetensförsörjningen** där det fortsatt finns stora utmaningar med att locka fler kvinnor till mansdominerade branscher, något regeringen satt som krav att nå senast 2030 inom exempelvis byggbranschen.

Det finns också strategiska vinster för de enskilda företagarna att låta skilsmässa och separation vara en fråga för att locka kompetens i konkurrensen om talanger, exempelvis i form av så kallad employer branding.

SKILSMÄSSA - ENBART EN PRIVATSAK?

Forskning visar att risken för sjukskrivning ökar vid en skilsmässa och separation.

Kostnaderna inför, under och efter en medarbetares sjukskrivning är dessutom ofta mycket större än man tror. I en färsk studie från Linköping Universitet³⁷ påvisas att produktivitetsförlusterna kostar upp mot 100 000 kr per sjukskrivningsfall för arbetsgivaren, ej inräknat rehabiliteringskostnader, arbetsanpassning, samtalsterapi och kontakter som tas med andra hjälpende aktörer.

Med medvetna hälsofrämjande åtgärder och utbildade arbetsledare minskar risken för sjukskrivningar och dess omkostnader för arbetsgivaren.

Produktivitetsförlusterna kostar arbetsgivaren upp mot 100 000 kr per sjukskrivningsfall.

Skilsmässa och separation - de absolut vanligaste allvarliga livshändelserna.

På uppdrag av regeringen genomförde Inspektionen för socialförsäkringen³⁸ (ISF) år 2018, en vetenskaplig kartläggning av förekomsten av social problematik kopplat till nedsatt arbetsförmåga och sjukskrivning. Social problematik definierades utifrån allvarliga livshändelser. I denna rapport kom ISF fram till att skilsmässa och separation var den absolut vanligaste allvarliga livshändelsen.

Kvinnor mer drabbade

Risken för psykiatrisk diagnos ofta kopplat till depression, med sjukskrivning som påföljd, är särskilt stor vid en skilsmässa eller separation med hemmaboende barn. 168 621 personer hade i december 2020 ett pågående sjukfall (den sammanhängande perioden av sjukskrivningen) med försäkringskassans sjuk- eller

rehabiliteringspenning. Av dessa var 64% kvinnor. 50% av dessa sjukfall berodde på psykiatrisk diagnos.³⁹

Redan två år innan en separation eller skilsmässa sker, ökar risken för sjukskrivning. Risken minskar först fem år efter själva skilsmässan eller separationen.⁴⁰

Hur engagerar sig arbetsgivarna?

I Sverige idag finns inget uttalat stöd för det växande folkhälsoproblem som uppstår till följd av separationer och skilsmässor. Det gäller inte bara arbetsgivarorganisationerna utan även fackförbund (se textruta ovan).

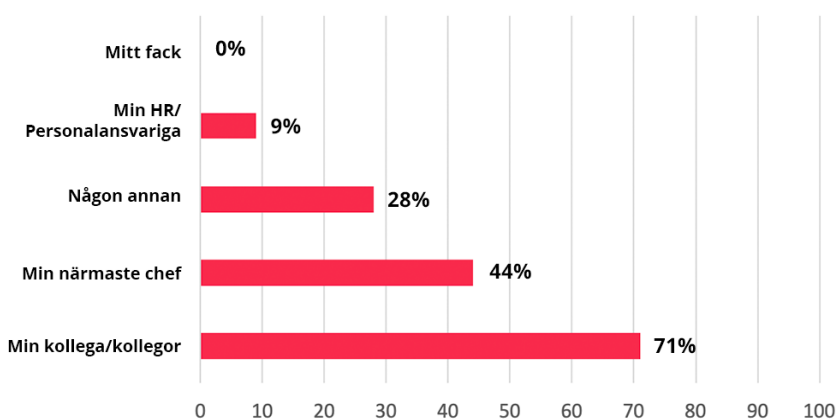
Vid bortgång av en närstående eller vid missbruksproblematik finns ofta uttalade rutiner för arbetsgivaren att följa. Vid utmattning finns det också stöd att tillgå

7 fakta om skilsmässa, psykisk ohälsa och sjukskrivning

- 1 Psykisk ohälsa är idag den enskilt vanligaste orsaken till sjukskrivning.⁴⁷
- 2 Hälften av alla som sjukskriver sig till följd av psykisk ohälsa har anpassningssvårigheter eller reaktioner på svår stress.⁴⁸
- 3 Skilsmässa och separation är en av de absolut vanligaste allvarliga livshändelserna, efter dödsfall.⁴⁹
- 4 Sjukskrivningar till följd av stressrelaterad psykisk ohälsa samt anpassningsstörningar har ökat, särskilt bland kvinnor.⁵⁰
- 5 Skilsmässa och separation utgör idag en lika stor risk för svår stress som vid en maka eller makes död.⁵¹
- 6 Skilsmässa, separation och makes/makas död räknas till de allvarliga livshändelser som medför störst risk för svår stress.⁵²
- 7 Frånskilda löper 15 – 20 % högre risk än gifta för psykiatriska diagnoser.⁵³

Vem har du tagit hjälp av på din arbetsplats?

Källa: Endbriht enkät 2022

och det är acceptabelt att lyfta frågan. Det krävs dock sjukintyg för att apparaten ska sätta igång.

Om en skilsmässa tillåts leda till sjukskrivning har det redan gått för långt. Det kan undvikas och är ekonomiskt klokt för alla.

Kvinna i karriären löper större risk för skilsmässa

Sannolikheten att råka ut för skilsmässa ökar väsentligt för kvinnor som gör karriär. Den ojämna fördelningen av arbetet i hem och hushåll är en vanlig grund för skilsmässa och separation, och ju mer ojämlikhet det är i relationen, desto mer ökar risken för skilsmässa. Enligt SCB hade kvinnor som gjorde karriär mellan 2013–2014 hela 48% högre risk att skilja sig jämfört med män.⁴¹

I en tid då jämställdhet står i fokus på alla arbetsplatser är det självklart att arbetsmarknaden behöver rimliga och moderna verktyg för att stötta medarbetare under en kort men påfrestande period.

Forskning saknas

Jämställdhetsmyndigheten fick i regleringsbrevet för 2020⁴² i uppdrag att kartlägga nordisk

Räkna inte med facketets stöd!

Fackförbunden är den part på arbetsmarknaden som ska stå på arbetstagarens sida. Naturligt vore väl då att det skulle finnas stöd från facket i samband med en livskris som skilsmässa.

Endbriht kontaktade därför under våren 2021 sex av de största fackförbunden i Sverige för att undersöka vilket stöd de kan erbjuda sina medlemmar som genomgår en svår skilsmässa eller separation. Bland de kontaktade förbunden återfinns Unionen, Kommunal, Vision, Handels, IF Metall och Sveriges Ingenjörer.⁵⁴

Endbrihts undersökning visar att det inte finns några direkta insatser. Förutom tillgång till särskilda sjukförsäkringar och rabatterade juristtjänster så tar facken inget ansvar i frågan. Bemötandet från fackens sida var av blandad karaktär, och gemensamt för de flesta tillfrågade var att man inte hade några egentliga svar.

Arbetsmiljöupplysningen, som ägs av arbetsmarknadens parter, arbetar för en frisk och sund arbetsmiljö. Deras uppfattning är att krishantering på jobbet även innefattar händelser som sker i privatlivet, till exempel dödsfall eller skilsmässa. Det ska finnas beredskap och rutiner på en arbetsplats för hur den typen av händelser ska hanteras.

Saknas rutiner för detta hänvisas arbetstagaren till närmaste chef och om inget stöd tillsätts ska man ta frågan vidare till skyddsombudet på arbetsplatsen. Saknas skyddsombud är det till fackförbundet man ska vända sig.

Saken borde därför vara klar - fackförbunden bär ett ansvar även i denna fråga.

"Vad har facket med det att göra?"

Kommentar från ett av de tillfrågade fackförbunden

Fack och arbetsgivare behöver agera för att skapa skyddsnät och strukturer för de arbetstagare som genomgår skilsmässa eller separation.

Konsekvenserna för folkhälsan blir stora och sjukfrånvaron med tillhörande nota riskerar bli skyhögt.

forskning om samband mellan obetalt arbete, familjeliv och sjukfrånvaro. Redovisningen skulle utformas så att den kan ligga till grund för forskning.

Att föräldrar med barn äldre än två år hade större risk att bli sjukskrivna med psykiatrisk diagnos och att änkor/änklingar, skilda och ogifta hade högre risk för sådan sjukfrånvaro än gifta och sammanboende.

Slutsatsen kring kunskapsluckor är att det saknas forskning inom alla områden som rör obetalt arbete och familjeliv och sjukfrånvaro med psykiatriska diagnoser. Det behövs, enligt rapportförfattarna, särskilt studier som "analyserar traumatiska livshändelser och emotionell belastning i mer akuta respektive mer långvariga situationer som nära anhörigs svåra sjukdom, dödsfall, skilsmässa".⁴³

Stöd vid skilsmässa - ett socialt hållbarhetsansvar från arbetsgivaren?

Många av Sveriges mest framstående företag i en traditionellt mansdominerad industri vill locka fler kvinnliga medarbetare. Det vanligaste yrket bland män uppger SCB är mjukvaru- och systemutvecklare. Bland mansdominerade yrken så som kyl- och värmepumpstekniker, takmontörer och snickare är det endast 1% av yrkeskåren som består av kvinnor.⁴⁴

Inom exempelvis byggindustrin där behovet av arbetskraft är särskilt stort krävs att man lockar fler kvinnor till hantverkaryrket, varför regeringen satt krav om att senast år 2030 skall 25% av de som nyanställs inom bygg- och anläggningsbranschen bestå av kvinnor.⁴⁵

Finns det anledning att, för att kunna locka fler kvinnor i en traditionellt mansdominerad bransch, erbjuda hälsofrämjande stöd i situationer där kvinnor är särskilt utsatta? Och, att låta stödet vid en skilsmässa och separation vara en naturlig del av arbetsgivarens hållbarhets- och employer brand-arbete i jakten på nya kvinnliga talanger?

Employer brand och friskvård

Med detta till grund finns argument för att låta stödet vid en skilsmässa och separation vara en naturlig del av arbetsgivarens hållbarhets- och employer brand-arbete i jakten på nya kvinnliga talanger.

Bra förmåner är generellt en avgörande faktor vid val av arbetsgivare. I förmånsplattformen Benifys senaste undersökning⁴⁶ med 32 000 tillfrågade säger yngre medarbetare att tillgången till friskvård den enskilt viktigaste förmånsfrågan.

Barn, Vårdnad & Umgänge

I korthet

Utöver att vuxna påverkas ekonomiskt och psykiskt av en skilsmässa eller separation, så påverkas även barnen.

Ca 65 000 barn exponeras årligen för en separation eller skilsmässa mellan sina föräldrar, och en tredjedel av dessa hade föräldrar som var i samarbetssamtal för att lösa konflikten om barnen. Att skilsmässan i sig inte behöver innebära en negativ påverkan på barnet är forskning överens om. Men **hälsoeffekterna** på barnet kommer när föräldrarna inte lyckas samarbeta.

Under det senaste året har det, i samband med att **barnkonventionen** blivit lag, skett en stor förändring för att stärka barnrättsperspektivet. Sedan den 1 januari 2022 krävs att man haft ett informationssamtal för att kunna driva en vårdnadstvist – med utgångspunkt i att stärka barnrättsperspektivet och att lösa konflikten om barnet.

Totalt har drygt en halv miljon barn, motsvarande en fjärdedel av alla barn i åldern 0-17 år i Sverige, föräldrar som är separerade och inte lever ihop.

År 2019 uppgavs i offentlig statistik att drygt 22 300 barn hade föräldrar som var i samarbetssamtal, ungefär 6 200 barn befann sig i en utredningsprocess för vårdnad, boende

och umgänge. Därtill inhämtade domstolen upplysningar för ca 12 200 barn.

Föräldrasamarbete är centralt för barnens välbefinnande. I barnkonventionen och föräldrabalken framgår att barnet både har behov och rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar.

Ur det barnrättsliga perspektivet, skall barnets bästa vara utgångspunkt i vilka beslut som tas kring barnets vårdnad, boende, umgänge och försörjning. Samarbetet mellan föräldrar utgör den mest centrala delen av barnets välbefinnande i föräldrarnas separation.

Men fler insatser behövs för att stärka barnens rätt, och det måste börja med att de vuxna får mer stöd. Annars riskerar barnen att fortsatt vara förlorarna.

Det krävs även tidigare och **fler insatser** - informationssamtal utgör en sådan insats - för att minska risken för långvariga konflikter.

En annan viktig faktor är den gränsoverskridande hjälpen via aktörer som kan komplettera Socialtjänstens arbete för att hjälpa de barn som utsätts för konflikter mellan sina föräldrar, samt nå samförstånd mellan föräldrarna.

FÖRSTÄRKNING AV BARNRÄTTEN

I samband med att barnkonventionen under året som gått blivit lag⁵⁵, har det skett en stor förändring för att stärka barnrättsperspektivet. Detta kan borga för att färre barn utsätts för vårdnadstvist.

Varje år exponeras ca 65 000 barn för en separation eller skilsmässa mellan sina föräldrar.⁵⁶ Totalt har drygt en halv miljon barn, motsvarande en fjärdedel av alla barn i åldern 0-17 år i Sverige, föräldrar som är separerade och inte lever ihop.⁵⁷

År 2019 uppgavs i offentlig statistik att drygt 22 300 barn hade föräldrar som var i samarbetssamtal, ungefär 6 200 barn befann sig i en utredningsprocess för vårdnad, boende och umgänge. Därtill inhämtade domstolen upplysningar för ca 12 200 barn.⁵⁸

EN FJÄRDEDEL

AV ALLA SVENSKA BARN
HAR SEPARERADE FÖRÄLDRAR

Det är inte separationen i sig som innebär en negativ påverkan på barnet, utan föräldrarnas sätt att hantera separationen.

Föräldrasamarbete - centralt för barnens välbefinnande

I barnkonventionen och föräldrabalken framgår att barnet både har behov och rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Ur det barnrättsliga perspektivet, skall barnets bästa vara utgångspunkt i vilka beslut som tas kring barnets vårdnad, boende, umgänge och försörjning. Samarbetet mellan föräldrar utgör den mest centrala delen av barnets välbefinnande i föräldrarnas separation.⁵⁹

Osämja - en riskfaktor

Forskning visar att långvariga konflikter mellan barnens föräldrar påverkar barnets sociala och känslomässiga utveckling. Det är inte separationen i sig som innebär en negativ påverkan på barnet, den största riskfaktorn är osämja mellan föräldrarna och deras sätt att hantera separationen.⁶⁰

Det finns också ökad risk för känslomässig utsatthet, men även ekonomisk och materiell sådan, när barnet inte har tillgång till båda sina föräldrar. Det uppges i rapporten "Fortsatt föräldrar", som är ett initiativ av regeringen.⁶¹

Obligatoriskt informationssamtal

Sedan den 1 januari 2022⁶² är det krav på att ha haft ett informationssamtal⁶³ hos kommunen för att kunna driva en vårdnadstvist. Det är familjerätten som genomför dessa obligatoriska informationssamtal för att lösa den eventuella konflikten. Informationssamtalen ska stärka barnrättsperspektivet i vårdnadstvister och syftar till att ge förutsättningar för föräldrar att nå lösningar som är bäst för barnet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. På så vis menar regeringen att vissa tvister skall kunna lösas innan en faktisk rättstvist inleds genom att föräldrarna får information, stöd och hjälpinsatser.

Huvudregeln är att informationssamtal ska ske med båda föräldrarna gemensamt, men om det finns särskilda skäl kan man istället erbjuda föräldrarna att detta sker enskilt. Föräldrarna kan också begära att samtalet ska ske enskilt.

Samtalen är kostnadsfria och sker under sekretess. Under samtalet informeras om den rättsliga gången vid eventuell tvist, vilka stödinsatser som finns att tillgå via familjerätten samt eventuella andra verktyg som

Sedan den 1 januari 2022 är det krav på att ha haft ett informationssamtal hos kommunen för att kunna driva en vårdnadstvist.

Medling syftar till att finna en långsiktig lösning för föräldrarna och framförallt för barnet.

kan vara till hjälp för att finna en så bra lösning som möjligt.

Efter samtalet fås ett intyg på att man har deltagit. Intyget behövs för att kunna framställa yrkanden om vårdnad, boende och/ eller umgänge med ditt barn vid en tvist i domstol.

Samarbetssamtal

Informationssamtalet är obligatoriskt för att kunna driva en vårdnadstvist. Men föräldrar kan även få fortsatt samtalsstöd genom familjerätten för att kunna samarbeta kring frågor som gäller barn, dessa brukar kallas samarbetssamtal.⁶⁴

Samarbetssamtalen utgår från barnets behov av båda sina föräldrar och syftar till att hjälpa föräldrar att komma överens om vårdnad, boende och umgänge. Samarbetssamtalen är frivilliga, brukar bestå av två till fem samtal, kostar inget och omfattas av sekretess.

Dock förutsätter samarbetssamtalen att båda föräldrarna vill delta och finna en gemensam lösning.

Man kan även skriva ett avtal som bestämmer förutsättningarna för och hur boende och umgänge skall se ut. Ett sådant avtal är juridiskt bindande.

Tidiga insatser viktiga

För att barnets behov ska tillgodoses, krävs tidigare insatser och aktörssamverkan, menar Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) som i april 2021 presenterade rapporten "Uppdrag om stärkt samverkan i familjerättsliga ärenden".

I rapporten lyfter man bland annat att de barn som utsätts för en separation där det finns samarbetssvårigheter mellan föräldrarna, behöver erbjudas mer stöd än det som idag finns via samarbetssamtal. Vidare lyfter man Socialtjänsten som den ytterst ansvariga för den enskilda, vilka aktivt ska arbeta för den enskildas trygghet i samverkan med föreningar, verksamheter och andra samhällsorgan.⁶⁵

Medling som alternativ

Alternativa metoder har även lyfts fram för att lösa konflikter och samarbete mellan föräldrar. Medling är en sådan metod, och något som blivit allt vanligare redskap även vid vårdnadstvist i domstol i de fall tingsrätten förordat detta.⁶⁶ Detta sedan man den 1 juli 2006 ändrade i föräldrabalken och införde medling som något domstolen kunde förordas i vårdnadsmål.⁶⁷

Axplock av initiativ & modeller

Med syfte att främja samarbetet mellan separerade föräldrar i konflikten om barnet, har såväl ideella som kommersiella verksamheter och offentlig sektor tagit plats. Här är några exempel:

Makalösa föräldrar: 1996 startades intresseorganisationen Makalösa Föräldrar. Makalösa Föräldrar är en riksorganisation med anslutna lokalföreningar som arbetar för vårdnadsfred och stärkt kommunikation mellan separerade föräldrar och barn. Här erbjuds lokalt föräldrastöd.

Man bedriver även ett aktivt utbildnings- och opinionsarbete för att göra ensamstående föräldrars röster hörda, jämställdheten mellan föräldrarna starkare och barnets uppväxtvillkor bättre.⁶⁹

VBU: Även den ideella medlemsföreningen VBU (Vårdnad Boende Umgänge) är en alternativ förening som vill påverka opinionen för att socialtjänst, rättsväsendet och andra myndigheter som hanterar vårdnadsfrågor skall ta till vara barnens bästa.

VBU driver frågor rörande likvärdig rätt till båda föräldrarna, samt frågor inom begreppet föräldraalienation och umgängessambotage.⁷⁰

Helsingborg Stad: Även i kommuner har nya initiativ tagits fram för att stötta föräldrar och barn vid en separation. Helsingborg är först i Sverige med modellen SES (Samarbete Efter Separationen)⁷¹, en modell man i Danmark har sett haft dokumenterad effekt på minskad stress och depression hos föräldrar.

SES är ett digitalt verktyg som syftar till att i god tid hjälpa till med de verktyg föräldrar behöver för att finna ett fungerande samarbete och undvika konflikter kring barnet.⁷²

MAKALÖSA
FÖRÄLDRAR

VÅRDNAD BOENDE UMGÄNGE

HELSINGBORG

Medling är en konfliktlösningsmetod både inom och utanför det rättsliga systemet, som i viss mån liknar samarbetsamtal. Det som skiljer medling från samarbetsamtal är att man utgår från en neutral plats eller i parternas hemmiljö vid samtal, därtill har man ingen begränsad tid, utan medlarens uppgift är att lösa konflikten innan ärendet kan avslutas.⁶⁸

Under medlingen arbetar man med kommunikationen mellan parterna. I vårdnadsärenden syftar medlingen till att man som föräldrar kan gå från en parrelation till föräldrelation, där barnens behov står i centrum.

Vid domstolsmedling används metoden som ett redskap för när andra åtgärder och hjälp inte varit tillräcklig för att lösa konflikten mellan föräldrarna. Man tar här utgångspunkt i att inte driva ärendet vidare i en rättegång.

Vid medling erbjuds både den psykologiska och juridiska hjälpen, för att finna en långsiktig lösning för föräldrarna och framför allt barnet.

Omvärld & Trender

I korthet

Tvåsamhetsnormen är under förändring och många söker sig till nya identiteter och konstellationer. Den klassiska **kärnfamiljen är i förändring** både i Sverige och runt om i världen i takt med kulturella, ekonomiska och sociala förändringar.

Trender visar på en förändring i synen på familjen i takt med att fler familjer lever under andra omständigheter än den traditionella kärnfamiljen. I USA finns det statistik som visar att hela 30% tycker att det är bra att det finns en större variation i vilka typer av familjearrangemang man lever i. Vi får dessutom allt fler "officiella" stjärnfamiljer som betecknar alla typer av familjekonstellationer. I populärkulturen syns stjärnfamiljerna såväl internationellt som nationellt i reality-serier och fiktiva dramaserier.

Trots att giftermål inte längre är ett måste saknas idag ett **välfärdssystem** som tillgodoser och möter den inte typiska kärnfamiljen: ekonomiskt, kulturellt och socialt. Kärnfamiljen är trots allt varken en rättighet eller skyldighet för individen eller staten.

I takt med ökad jämställdhet är giftermål är inte längre ett måste för kvinnor att "klara" sig. Totalt sett har antalet **giftermål per 1 000 personer minskat** under de senaste decennierna, medan antalet skilsmässor ökat. Samtidigt ser

man ett ökat antal nyfödda till ogifta föräldrar och att antalet nyfödda inom äktenskap minskar, detta enligt statistik för EU.

I flera länder ser man tydliga **demografiska konsekvenser** av det ökade antal skilsmässor i kombination med färre giftermål och minskat barnafödande. Detta får politiska följder, och i exempelvis Kina och Italien arbetar staten aktivt med insatser för att förändra situationen.

I Kina var det under 2019 var det fler som skilde sig än som gifte sig. Kina har snabbt gått från en-barns till trebarns-politik, och under pandemin infördes en cooling-off period på 30 dagar för att minska antalet impulsiva skilsmässor. Ofta är det nu de välutbildade och välbetalda kinesiska kvinnorna som inte tänker finna sig i kompromisser utan väljer att skilja sig. Demografiska problem kan få stora politiska konsekvenser för Kina, då det på sikt minskar arbetskraften och därmed riskerar den **ekonomiska tillväxten**.

Oro finns även i Italien där påven och premiärministern har gått ut med en uppmaning om att skaffa fler barn, då de fallande födelsetalen - hela 30% på 20 år - är ett hot mot landets ekonomi. Samtidigt har man ett **samhällssystem** som motverkar moderna familjebildningar och möjligheter att både ha barn och göra karriär.

GLOBALA TRENDER

I västvärlden gifter vi oss inte av samma anledningar som förr. Vi behöver inte gifta oss för konventionens skull, samboskap är idag helt accepterat och kvinnor har högre status än någonsin, både ekonomiskt, akademiskt och karriärmässigt - även om det fortfarande finns stora strukturella klyftor. Att gifta sig för att "klara sig" är inte längre ett måste för kvinnor.

Ett exempel på detta kan man se i statistiken för EU. Totalt sett har antalet giftermål per 1 000 personer minskat under de senaste decennierna, medan antalet skilsmässor ökat. Samtidigt ser man ett ökat antal nyfödda till ogifta föräldrar, samtidigt som antalet nyfödda inom äktenskap minskar.⁷³ Den troliga anledningen till detta är att samboskap - co-habitation - har ökat. Samboskap är en statistisk gråzon, där vi bara

KINA

50,7%

FÖRHÅLLET SKILSMÄSSA/GIFTERMÅL:
FLER SKILJER SIG ÄN GIFTER SIG.

USA: 30% tycker att det är bra att det finns en större variation i vilka typer av familjearrangemang man lever i.

har uppskattade siffror att gå på, både för hur många som bor ihop och hur många som separerar.

Daterad lagstiftning - ett hinder?

I England och Wales har antalet giftermål minskat betydligt under det senaste decenniet, tack vare en mindre strikt syn på äktenskapet som en förutsättning för att få bo ihop.⁷⁴

England/Wales har dessutom fallande skilsmässotal, vilket bland annat tros bero på att lagstiftningen inte hängt med. Tidigare var en av parterna tvungen att ta på sig skulden för skilsmässan, annars innebar det en betänketid på mellan två till fem år. Detta tros ha hämmat och hindrat många som, även om de önskar en vänskaplig skilsmässa, inte kunnat genomföra en sådan. Den sk. "No-Fault" lagen trädde i kraft i april 2022 och förväntas ta bort vem som bär skuldbördan i en skilsmässa och förhoppningsvis bädda för bättre, gemensamma skilsmässor i landet.⁷⁵

Demografisk utmaning

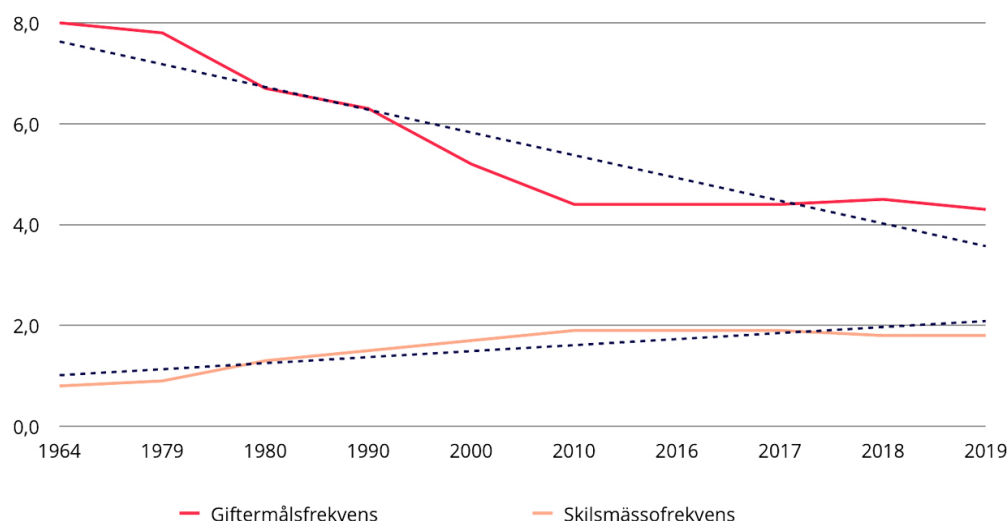
När färre gifter sig och skaffar barn samtidigt som allt fler skiljer sig påverkar det inte enbart individen utan i

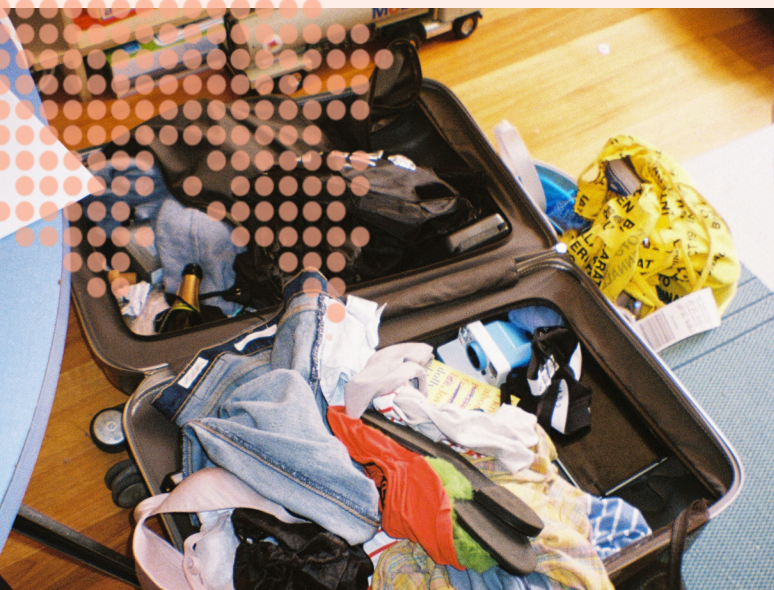
allra högsta grad även det demografiska landskapet.

I Kina har de höga skilsmässotalen blivit en anledning till politisk oro i kommunistpartiet. Under 2019 var förhållandet mellan skilsmässa/giftermål 50,7%, dvs fler skilde sig än gifte sig. Dessa siffror påverkar födelsetalen och på sikt produktiviteten och ekonomisk tillväxt. En effekt av denna demografiska snedvridning är att Kina numera har gått från enbarns till trebarns-politik⁷⁶, och man har under pandemin infört en cooling-off period på 30 dagar för att minska antalet impulsiva skilsmässor. Ofta är det nu de välutbildade och välbetalda kinesiska kvinnorna som inte tänker finna sig i kompromisser utan väljer att skilja sig, vilket i sig är närmast chockerande i ett land som Kina.⁷⁷

I Italien har påven och premiärministern gått ut med en uppmaning om att skaffa fler barn, då de fallande födelsetalen - hela 30% på 20 år - är ett hot mot landets ekonomi.⁷⁸ Orsakerna till Italiens problem med födelsetalen är många - landets osäkra ekonomi, pandemin, men kanske framför allt synen på kvinnan och familjen. Traditionen bjuder att kvinnan är hemma med barnen och att äktenskap är en förutsättning för att bo ihop. Något som välutbildade moderna italien-

Giftermåls- & skilsmässofrekvens per 1000 personer, EU 2012-2021⁸⁵

Trend: Birdnesting, bra eller dåligt?

En trend som tycks spridas är bird nesting. Bird nesting innebär att barnen bor stadigvarande i sitt vanliga hem och behåller sin stabila vardag, medan de separerade föräldrarna flyttar in och ut ur hemmet beroende på vems barn-vecka det är.

Detta är en omtvistad lösning. Många menar att det är en bra övergång för barnen, men andra, framförallt psykologer, kritiserar den.

Dels blir det ett "limbo" för de vuxna, som på detta sätt inte kan börja bygga upp sitt nya liv på riktigt.

Dels är det ytterligare ett utslag av den curling som många nutida föräldrar ägnar sig åt, där man på ett missriktat sätt försöker skydda barnen från en verklighet som de obönhörligen kommer att tvingas ut i.⁸⁶

ska kvinnor har svårt att svälja, men utan exempelvis ett mer utbyggt förskolesystem är det idag en omöjlighet att skaffa barn.⁷⁹

Den perfekta skilsmässan?

Trender visar på en förändring i synen på familjen. Från när giftermålet var en förutsättning för överlevnad snarare än grundat på kärlek, till dagens samhälle där giftermålet inte är en nödvändighet - kanske inte ens önskat. Men även om giftermålen ej består finns resultatet - barnen och familjerelationerna - kvar.

Synen på vad en familjekonstellation är har sakta men säkert också förändrats, i takt med att fler och fler familjer lever under andra omständigheter än den traditionella kärnfamiljen. I USA finns det statistik som visar att hela 30% tycker att det är bra att det finns en större variation i vilka typer av familjearrangemang man lever i.⁸⁰

Populärkulturen

Vi får dessutom allt fler "officiella" stjärnfamiljer som betecknar alla typer av familjekonstellationer. I Sverige finns kända exempel som Camilla Läckberg som förefaller leva i god harmoni med nya och gamla makar, deras ex-fruar och alla barn. Bingo Rimér och hans ex-fru Katrin Zytomierska har en relationspodd tillsammans, och på TV4 går fjärde säsongen av "Bonusfamiljen", vars koncept nu också tas till vita duken.

Post-pandemi

Hur har våra relationer klarat pandemin? Svaren är inte helt entydiga och beroende på hur man läser statistiken kan man se olika tendenser.

I England kan man se en tydlig ökning i antalet ansökningar om skilsmässa just i samband med pandemin. En ledande brittisk juristfirma visade en 122% ökning mellan juli och oktober 2021. Hela 76% av skilsmässoansökningarna kom från kvinnor, jämfört med 60% innan pandemin. I USA har man sett en 30% ökning av försäljningen av skilsmässoavtal.

En tydlig trend kan ses i de länder som haft hårda lockdowns och där par tvingats jobba, leva och umgås på ett sätt man inte gör annars.⁸¹

England och Wales hade en 122% ökning av skilsmässoansökningar mellan juli och oktober 2021.

I Sverige har giftermålen minskat med 25-30% under pandemin.⁸² Antalet skilsmässor steg först något under 2020⁸³, sedan sjönk de något under 2021. Förklaringarna varierar: visserligen brukar skilsmässor stiga under ekonomiska kriser, men pandemin har väckt en annan rädsla i oss som gjort att vi tytt oss till dem vi är trygga med. Det kan också finnas praktiska perspektiv, som att man helt enkelt inte haft råd att skiljas, om man till exempel har förlorat jobbet.⁸⁴

Entydliga svar på hur pandemin har påverkat oss lär dröja.

Trend: Nya behov, nya ekosystem

Digitaliseringen av vårt samhälle har accelererat i samband med pandemin. Vår förväntan på digitala möjligheter i allt från att köpa varor och tjänster till att ha digital kontakt med allt från myndigheter till familj har höjts avsevärt.

Med denna utveckling har vi också fått en större förväntan på en anpassning till våra egna personliga behov. Företag utmanar därför befintliga affärsmodeller och söker nya typer av ekosystem att verka inom, drivet av nya kundbehov och av digitaliseringen.⁸⁷

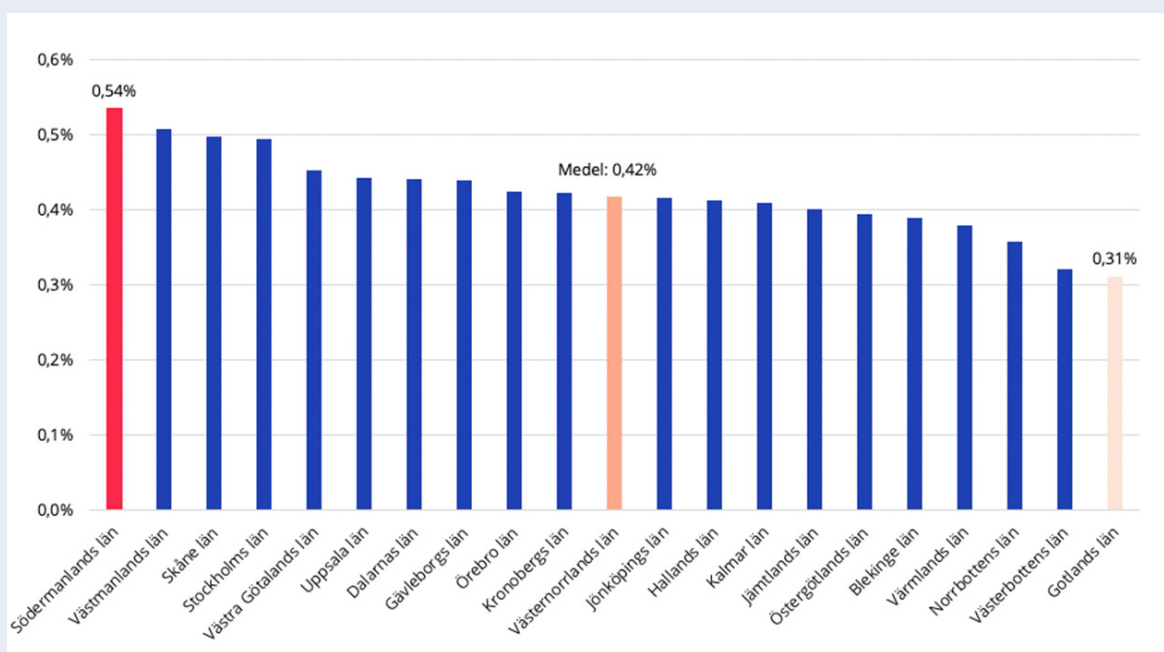
Ett exempel på nytänkande digitala tjänster är de amerikanska tjänsterna [The Divorcist](#) och [Fresh Starts Registry](#) där nyblivna singlar kan registrera sig för gåvor för att de ska kunna bygga upp sitt liv igen. Likheter med bröllopsajterna och wedding planning-konceptet är förstås tydliga.

Tanken med ekosystem ser vi inte minst ser inom hälsoområdet. I USA har apoteksjättar som Walgreens och CVS anammat så kallade convenience models, som syftar till att ge kunderna mer bekväm tillgång till ett bredare utbud av tjänster som egentligen ligger utanför deras traditionella affär.

Exempel på detta är att erbjuda olika former av terapi genom utvalda apotek, och online-terapi. I USA sägs detta revolutionera synen på mental hälsa, och sluter gapet mellan den fysiska och den mentala hälsan.⁸⁸

Ratio: Antal individer som skilde sig, jämfört med folkmängd, Sverige 2021⁸⁹

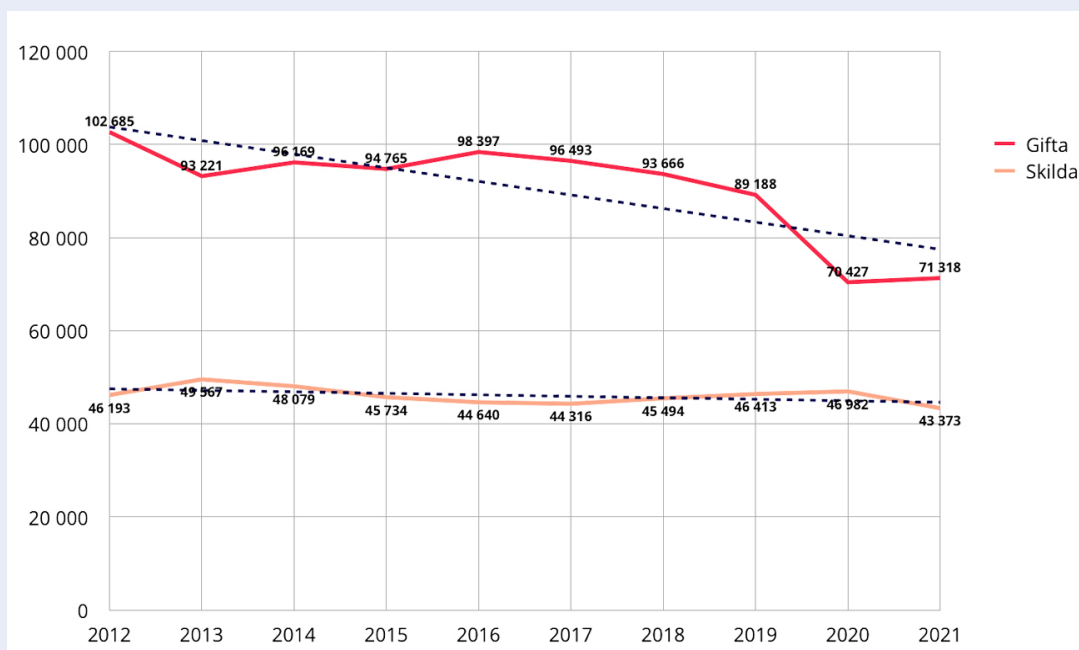
Fakta om Sverige

Skilsmässa & separation i Sverige 2021⁹¹

- Antalet skilsmässor 2021 var 23 647, vilket är 1 972 färre än 2020.
- Även antalet äktenskap har sjunkit med 20-25% under coronapandemin.
- Äktenskap som upplöstes genom skilsmässa hade varat i genomsnitt i 11,7 år.
- Vanligaste ålder för skilsmässa är mellan 35 och 49 år.
- Par utan gemensamma barn separerar eller skiljer sig mest.
- Det totala antalet separationer rör sig sannolikt om ca 200 000 per år.
- Kvinnor i mellan 30-39 som skiljer sig/separerar med barn, har vanligen barn i åldrarna 3-7.
- Under 2021 skilde sig flest individer i Södermanlands län, medan Gotlands län hade minst antal individer som genomgick skilsmässa.

Gifta och skilda i Sverige 2012-2021⁹⁰

Begrepp & Organisationer

Arbetsmiljöupplysningen

Arbetsmiljöupplysningen ägs av Prevent, en ideell förening som ägs av Svenskt Näringsliv, LO och PTK och arbetar för ett friskt, sunt och säkert arbetsliv. www.arbetsmiljoupplysningen.se

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket är en myndighet som har regeringens och riksdagens uppdrag att se till att lagar om arbetsmiljö och arbetstider följs av företag och organisationer. Arbetsmiljöverket tar fram juridiskt bindande föreskrifter, inspekterar arbetsställen och sprider information om arbetsmiljoregler, däribland reglerna om systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) som både ställer krav på hur arbetsmiljöarbetet ska organiseras och vilka aktiviteter som behöver genomföras. www.av.se/om-oss/vart-uppdrag

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den också kallas, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. unicef.se

Familjerätt

Familjerätt omfattar frågor om äktenskap och samboende, förhållandet mellan föräldrar och barn samt arvsrätt. Det rymmer även regler om gode män och förvaltare. www.regeringen.se/regeringens-politik/familjeratt

Familjerätten

Avdelning inom kommunen som kallas familjerätten som genomför informationssamtal eller samarbetsamtal. www.domstol.se/en/annen/familj/foraldrar-och-barn/varnads-boende-och-umgange

Försäkringskassan

Försäkringskassan är en statlig myndighet som ansvarar för stora delar av socialförsäkringen där försäkringskassans uppdrag är att utreda, besluta om och betala ut bidrag och ersättningar i socialförsäkringen samt samordna resurser för att hjälpa den som är sjukskriven att komma tillbaka till arbetslivet. fk.se

Föräldrabalken

Föräldrabalken är en svensk lag som behandlar rättsförhållandet mellan föräldrar och barn. sv.wikipedia.org/wiki/Föräldrabalken

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)

ISF är en statlig myndighet som arbetar för en effektiv och rättssäker socialförsäkring. ISF:s uppdrag är att granska och utvärdera socialförsäkringsområdet innefattandes föräldraförsäkring, sjukförsäkring och pensioner. isf.se

Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndigheten ansvarar för jämställdhet i offentlig förvaltning, annan offentligt finansierad verksamhet samt även samverkan med det civila samhället och näringslivet. jamstalldhets-myndigheten.se

Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd (MFOF)

MFOF är en statlig myndighet som arbetar för att barn ska få en trygg uppväxt och bra relationer till sina föräldrar. MFOF är kunskapsmyndighet för föräldraskapsstöd, familjerådgivning och socialnämndernas familjerättsliga ärenden. mfof.se

Myndighetsinstruktion

Instruktioner där regeringen bestämmer ramarna och formerna för en myndighets verksamhet såsom en myndighets uppgifter och ledningsform. sv.wikipedia.org/wiki/Sveriges_myndigheter

Regeringen

Regeringen är Sveriges högsta verkställande myndighet. Regeringen består av statsministern och övriga statsråd. www.regeringen.se

Regleringsbrev

Regeringen beslutar vidare om förutsättningarna för den enskilda myndighetens verksamhet i årliga regleringsbrev som innehåller uppgifter om myndighetens mål och ekonomiska ramar. sv.wikipedia.org/wiki/Sveriges_myndigheter

Riksdagen

Riksdagen är av folket valda representanter på riksnivå. Riksdagen består av 349 ledamöter och leds av en talman. www.riksdagen.se

Skatteverket

Skatteverket hanterar frågor inom statsförvaltning såsom årlig taxering, skatteregistrering av enskilda näringsidkare och bolag, mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter. Skatteverket hanterar även frågor inom personalvårdsförmåner, motion och friskvård. www.skatteverket.se

Socialnämnd

Inom varje kommun finns en socialnämnd, vilken ansvarar för och tar beslut i socialtjänstens verksamhet. Socialnämnden fattar bland annat beslut som övertag av vårdnad av ett barn vilket är särskilt hårt reglerat i lagen. sv.wikipedia.org/wiki/Socialtjänst#Socialnämnd

Socialtjänst/ Socialförvaltning

Socialtjänst eller Socialförvaltning är i Sverige namnet på den kommunala förvaltning som lyder under varje kommuns socialnämnd. Utreder, på kommunnivå, ärenden som rör barn och familj, boende, hemlöshet, försörjning, missbruk, hot och våld. sv.wikipedia.org/wiki/Socialtjänst#Socialnämnd

Svenskt Näringsliv

Svenskt Näringsliv samlar 60 000 företag och 49 bransch- och arbetsgivarorganisationer och tar fram förslag på åtgärder och reformer som gynnar företagsklimatet. Svenskt Näringsliv har som uppdrag att sprida kunskap, bilda opinion samt driva på politiker och andra beslutsfattare. www.svensktnaringsliv.se

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är Sveriges kunskapsmyndighet för vård och omsorg som sorterar under socialdepartementet, som i sin tur sorterar under regeringen. Socialstyrelsen tar fram och utvecklar statistik, regler och kunskap till regeringen och till de som arbetar inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. sv.wikipedia.org/wiki/Socialstyrelsen

Sveriges Domstolar

Tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen kallas för de allmänna domstolarna vilka ingår i Sveriges Domstolar. De avgör brottmål, tvistemål och ärenden. www.domstol.se

TCO

TCO är en samlingorganisation med 12 fackförbund med 1,2 miljoner medlemmar vars uppgift uppgift är att påverka politik och samhällsutveckling för goda villkor i arbetslivet. www.tco.se

VBU-frågor

Frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. En VBU-utredning är en vårdnads-, boende- och umgängesutredning. www.domstol.se/en/annen/familj/foraldrar-och-barn/varnads-boende-och-umgange

Källor

- 1 <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/inspektioner-utredningar-och-kontroller/inspektion/aktuella-inspektioner/organisatorisk-och-social-arbetsmiljo/samt>
- 2 <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbeta-med-arbetsmiljon/systematiskt-arbetsmiljoarbete-sam/>
- 3 <https://endbright.se/fambo/>
- 4 <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/03/the-nuclear-family-was-a-mistake/605536/>
- 5 <https://sv.wikipedia.org/wiki/Stj%C3%A4rnfamilj> samt <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=4449054&fileId=4459624>
- 6 <https://www.tco.se/tco-blogger/bloggare/asa-forsell/normer-styr-hur-lange-kvinnor-och-man-ar-foraldrade--politiken-behover-signalera-att-jamstallt-foraldraskap-ar-malet/>
- 7 https://www.socialdemokraterna.se/download/18.58f114e917c-0725de62110e/1632321646758/D%20Vi%20bygger%20landet%20tryggt_2021.pdf?TSPD_101_R0=08054bd396ab200028e196c9e6abc-0d31e00ace8ee2966b0a772dfdbd1263bd07d3ef67f2a5b125f08be-15350a14300077d14c2bba54f1705ee5f812d4a970c81e23195ef54b-fcbad2191b689da201a80942a042f739794aa8b12790e118bea7
- 8 <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/7bdc2540-0e28-4766-8e27-02f82244d358/jamstalld-foraldrasforsaking-socialforsakringsrapport-2019-2.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>
- 9 <https://www.tco.se/tco-blogger/bloggare/asa-forsell/normer-styr-hur-lange-kvinnor-och-man-ar-foraldrade--politiken-behover-signalera-att-jamstallt-foraldraskap-ar-malet/>
- 10 <https://www.allbright.se/branschrapport-2022>
- 11 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/jamstalldhet/jamstalldhetsstatistik/pong/publikationer/pa-tal-om-kvinnor-och-man-lathund-om-jamstalldhet-2020/samt>
- 12 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/jamstalldhet/jamstalldhetsstatistik/pong/publikationer/pa-tal-om-kvinnor-och-man-lathund-om-jamstalldhet-2020/>
- 13 <https://www.dn.se/ekonomi/forskare-befordran-till-toppjobb-fordubblar-skilsmassorisken-bland-kvinnor/> samt <https://www.bbc.com/worklife/article/20200121-why-promoted-women-are-more-likely-to-divorce>
- 14 [https://uploads-ssl.webflow.com/5fd2320d-783c8684ffc7e240/620a2a70372f1b0402fea0fb_Ownershift2022-compressed%20\(1\).pdf](https://uploads-ssl.webflow.com/5fd2320d-783c8684ffc7e240/620a2a70372f1b0402fea0fb_Ownershift2022-compressed%20(1).pdf)
- 15 <https://lagen.nu/1987:230#K10P351>
- 16 <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/socialforsakringar/jamstallda-pensioner/>
- 17 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2017/01/handlingsplan-for-jamstallda-pensioner/>
- 18 <https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2019/nr-9-2019-argang-85/viktigt-att-planera-for-pensionen-vid-bodelning/>
- 19 <https://www.liberalerna.se/nyheter/mer-jamstallda-pensioner-efter-skilsmassa>
- 20 <https://www.pensionsmyndigheten.se/nyheter-och-press/pressrum/ny-rapport-alldre-med-laga-inkomster>
- 21 <https://www.forbes.com/sites/heatherlocus/2021/08/12/straight-talk-gray-divorce-preparing-to-go-it-alone-after-50/?sh=71ab820e36f9>
- 22 <https://www.aftonbladet.se/ledare/a/OOQLxk/min-van-har-inte-rad-att-skilja-sig>
- 23 https://www.sbab.se/1/om_sbab/press/arkiv_publicering/pressmeddelande/2020-03-02_kvinnor_har_fortfarande_inte_rad_att_separera.html
- 24 <https://www.svd.se/a/pWmKRG/fast-i-ett-thedeenforhallande>
- 25 <https://www.bbc.com/worklife/article/20210804-birdnesting-the-divorce-trend-in-which-parents-rotate-homes>
- 26 <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionen-som-svensk-lag/>
- 27 <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/>
- 28 <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/svt-forklarar-kvinnor-tvingas-kvar-sa-fungerar-en-islamisk-skilsmassa>
- 29 <https://endbright.se/endbrightrapporten/endbrightrapporten-2021>
- 30 <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brotts-typer/vald-i-nara-relationer.html>
- 31 <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brotts-typer/vald-i-nara-relationer.html>
- 32 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/betanketid-vid-skilsmassa_H702285
- 33 <https://www.centerkvinnorna.se/nyheter/nyhetsarkiv-2021/2021-10-25-det-maste-bli-lattare-att-skilja-sig.htm>
- 34 <https://endbright.se/endbrightrapporten/endbrightrapporten-2021>
- 35 <https://www.domstol.se/en/amnen/rattshjalp/>
- 36 <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/ALGAgA/det-maste-bli-lattare-att-skilja-sig-i-sverige>
- 37 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/mojlighet-att-forebygga-skilsmassor-och-erbjudas_H3022104
- 38 <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/>
- 39 <https://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1150928/FULLTEXT01.pdf>
- 40 <https://isf.se/download/18.6e75aa-e16a591304896b9d/1565330421433/Social%20problematik%20och%20sjukskrivning-ISF-Rapport%202018-09.pdf>
- 41 <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e12b777c-e98a-488d-998f-501e621f4714/sjukfranvaro-i-psykiatriska-diagnoser-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>
- 42 <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e12b777c-e98a-488d-998f-501e621f4714/sjukfranvaro-i-psykiatriska-diagnoser-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>
- 43 [https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Kombinera-karriar-och-aktenskap-svarare-for-kvinnor/Regleringsbrevet \(andningsbeslut 2020-10-29\)](https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Kombinera-karriar-och-aktenskap-svarare-for-kvinnor/Regleringsbrevet (andningsbeslut 2020-10-29))
- 44 https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/mlqphf14/2021-4_nordisk-forskning-om-obetalt-arbete-och-familjeliv-2021-02-19.pdf
- 45 <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/yrken-i-sverige/>
- 46 <https://www.prevent.se/arbetsliv/mer/2021/sa-kan-fler-kvinnor-lockas-till-byggbranschen/>
- 47 https://info.benify.se/ladda-ner-rapporten-om-framtidens-arbetsliv_ga=2.192660653.664727477.1633953899-1976983587.1633953899
- 48 <https://isf.se/download/18.6e75aa-e16a591304896b9d/1565330421433/Social%20problematik%20och%20sjukskrivning-ISF-Rapport%202018-09.pdf>
- 49 [https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e12b777c-e98a-488d-998f-501e621f4714/sju\[...\]er-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=](https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e12b777c-e98a-488d-998f-501e621f4714/sju[...]er-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=)
- 50 <https://isf.se/download/18.6e75aa-e16a591304896b9d/1565330421433/Social%20problematik%20och%20sjukskrivning-ISF-Rapport%202018-09.pdf>
- 51 [https://www.forsakringskassan.se/statistik/statistikdatabas/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnM\[...\]3dnA293L083A8e-QID9TTyNfQ4NgY6gCPGYU5IZGGGQ6KglAcDxorg!!/](https://www.forsakringskassan.se/statistik/statistikdatabas/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnM[...]3dnA293L083A8e-QID9TTyNfQ4NgY6gCPGYU5IZGGGQ6KglAcDxorg!!/)
- 52 <https://isf.se/download/18.6e75aa-e16a591304896b9d/1565330421433/Social%20problematik%20och%20sjukskrivning-ISF-Rapport%202018-09.pdf>
- 53 <https://isf.se/download/18.6e75aa-e16a591304896b9d/1565330421433/Social%20problematik%20och%20sjukskrivning-ISF-Rapport%202018-09.pdf>
- 54 [https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e12b777c-e98a-488d-998f-501e621f4714/sju\[...\]er-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=](https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e12b777c-e98a-488d-998f-501e621f4714/sju[...]er-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=)

- 54 <https://endbright.se/fackforbund/>
- 55 <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionen-som-svensk-lag/>
- 56 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/>
- 57 <https://www.regeringen.se/49b6a1/contentassets/03307cae92a-6429e865afd78cde13260/fortsatt-foraldrar---om-ansvar-ekonomi-och-samarbete-for-barnets-skull-hela-dokumentet-sou-201151>
- 58 https://www.mfof.se/download/18.48cbfe051784b0afb-b4aafd7/1617179612056/Rapport%20%E2%80%93%20uppdrag%20om%20st%C3%A4rkt%20samverkan%20i%20familjer%C3%A4ttsliga%20C3%A4renden_210331.pdf
- 59 <https://www.regeringen.se/49b6a1/contentassets/03307cae92a-6429e865afd78cde13260/fortsatt-foraldrar---om-ansvar-ekonomi-och-samarbete-for-barnets-skull-hela-dokumentet-sou-201151>
- 60 https://www.mfof.se/download/18.48cbfe051784b0afb-b4aafd7/1617179612056/Rapport%20%E2%80%93%20uppdrag%20om%20st%C3%A4rkt%20samverkan%20i%20familjer%C3%A4ttsliga%20C3%A4renden_210331.pdf
- 61 <https://www.regeringen.se/49b6a1/contentassets/03307cae92a-6429e865afd78cde13260/fortsatt-foraldrar---om-ansvar-ekonomi-och-samarbete-for-barnets-skull-hela-dokumentet-sou-201151>
- 62 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2021530-om-informationssamtal_sfs-2021-530
- 63 <https://www.domstol.se/amnen/familj/foraldrar-och-barn/vardnad-boende-och-umgange/>
- 64 <https://mfof.se/vardnad-boende-och-umgange/information-for-foraldrar/vad-ar-samarbetssamtal.html samt https://mfof.se/vardnad-boende-och-umgange/information-for-foraldrar/hur-gar-samarbetssamtalen-till.html>
- 65 https://www.mfof.se/download/18.48cbfe051784b0afb-b4aafd7/1617179612056/Rapport%20%E2%80%93%20uppdrag%20om%20st%C3%A4rkt%20samverkan%20i%20familjer%C3%A4ttsliga%20C3%A4renden_210331.pdf
- 66 <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/sv/index/malocharenden/familjerattsligamalocharenden/vardnadombarnbarnetsboendeunderhallochungangesratt/medlingivardnadstvistervidtingsrattenmedhjälparetsakkunnigbitrade.html>
- 67 <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=download-File&recordId=8930790&fileId=8932369>
- 68 <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/sv/index/malocharenden/familjerattsligamalocharenden/vardnadombarnbarnetsboendeunderhallochungangesratt/medlingivardnadstvistervidtingsrattenmedhjälparetsakkunnigbitrade.html>
- 69 <https://makalosa.org/>
- 70 <https://vardnad.se>
- 71 <https://innovation.helsingborg.se/initiativ/samarbete-efter-separation-ses>
- 72 <https://helsingborg.se/omsorg-och-stod/familj-barn-och-ungdom/familjeratt/ses-digital-hjalp-for-skilsmassofamiljer>
- 73 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces
- 74 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/marriagecohabitationandcivilpartnerships>
- 75 <https://www.gov.uk/government/news/blame-ga-me-ends-as-no-fault-divorce-comes-into-force>
- 76 <https://kinamedia.se/2021/12/13/kina-forbjuder-vasektomi-och-testar-trebarnspolitik/>
- 77 <https://www.ceibs.edu/new-papers-columns/20503>
- 78 <https://www.sydsvenskan.se/2021-05-14/pa-ven-och-premiarministern-skaffa-fler-barn>
- 79 https://www.un.org/en/development/desa/population/events/pdf/expert/24/Policy_Briefs/PB_Italy.pdf samt https://www.bbc.com/news/world-europe-57396969
- 80 <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/04/10/as-family-structures-change-in-u-s-a-growing-share-of-americans-say-it-makes-no-difference/>
- 81 <https://www.bbc.com/worklife/article/202103-why-the-pandemic-is-causing-spikes-in-break-ups-and-divorces>
- 82 <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/skilsmassor-i-sverige/>
- 83 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fler-ansoker-om-skilsmassa-under-corona>
- 84 <https://www.svd.se/a/7dP443/trendbrottet-nu-vill-farre-skilja-sig>
- 85 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces
- 86 <https://www.bbc.com/worklife/article/20210804-birdnesting-the-divorce-trend-in-which-parents-rotate-homes>
- 87 McKinsey Quarterly Ecosystem 2.0: Climbing to the next level, Sept 2020
- 88 Wunderman Thompson, "The Future 100: 2022"
- 89 <http://www.statistikdatabasen.scb.se/>
- 90 <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/skilsmassor-i-sverige/>
- 91 <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/skilsmassor-i-sverige/samt https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/gifta-i-sverige/samt https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2020/utflugna-barn-leder-inte-till-att-fler-separerar/>

Bildmaterial: Endbright, unsplash.com, pexels.com

Diagram & infografik: scb.se samt Endbrightundersökning 2022 (endbright.se/enkat-ekonomi-arbetsliv)

Endbright

DIVORCE PLANNING